

Arkeologisk utredning i Norrtrorp

L1981:2054
Norrtrorp 5:1
Ekeby socken
Kumla kommun
Närke
Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
utredningen markerat i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2019:21

Författare	Erica Strengbom
Grafisk form	Nina Balknäs
Kvalitetsgranskning	Annica Ramström
Omslagsfoto	Utredningsområdets sydöstra del sett från väster.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:21

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1

Arkeologisk utredning i Norrortorp

L1981:2054

Norrortorp 5:1

Ekeby socken

Kumla kommun

Närke

Erica Strengbom

Lst dnr 431-5951-2018

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Län</i>	Örebro
<i>Kommun</i>	Kumla
<i>Landskap</i>	Närke
<i>Socken</i>	Ekeby
<i>Fastigheter</i>	Norrtorp 5:1
<i>Fornlämningsnummer</i>	L1980:2054
<i>Lämningstyp</i>	Fossil åkermark, bytomt, husgrund-historisk, hägnader-stenmurar
<i>Datering</i>	
<i>Typ av undersökning</i>	Utredning etapp 1
<i>Länsstyrelsens beslutsdatum</i>	2019-03-19
<i>Länsstyrelsens diarienummer</i>	431-5951-2018
<i>Arkeologgruppens projektnummer</i>	P19015
<i>Projektledare</i>	Annica Ramström, Erica Strengbom
<i>Fältpersonal</i>	Leif Karlenby, Erica Strengbom
<i>Undersökningstid</i>	2019-04-03-2019-04-04
<i>Utredd yta</i>	21 hektar
<i>Inmätningsteknik</i>	Handhållen GPS
<i>Koordinatsystem</i>	SWEREF 99 TM
<i>Höjdsystem</i>	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd påträffades.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	6
Syfte och målgrupper.....	12
Metod	12
Resultat.....	13
Objekt 1. L2019:1796 – hägnad, stenmur.....	15
Objekt 2. L2019:1785 – fossil åker med röjningsrösen	15
Objekt 3. L2019:1783 – bytomt.....	16
Objekt 4. Boplatsläge	20
Objekt 5. L2019:1787 – husgrund, historisk tid.....	20
Objekt 6. L 2019:1795 – fossil åker med röjningsrösen	21
Objekt 7. L2019:1786 – odlingsröse.....	21
Objekt 8. L2019:1797 – hägnad, stenmur.....	21
Objekt 9. L2019:1784 – fossil åker och röjningsrösen	22
Objekt 10. L2019:1798 – fossil åker med röjningsröseområde.....	23
Tolkning.....	24
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	26
Referenser	27
Bilagor	28
<i>Bilaga 1. Objekttabell</i>	<i>28</i>

Figur 1. Karta över Norrtorp och Munslett med platsen för utredningen markerad med svart. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Våren 2019 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk utredning etapp 1 inom fastigheten Norrortorp 5:1, Ekeby socken i Kumla kommun, Örebro. Det aktuella utredningsområdet uppgår till 21 hektar och tillhör idag fastigheten Norrortorp. Historiskt sett har områdets norra del tillhört Norrortorp medan den södra delen har tillhört byn Munslätt.

Vid fältinventeringen identifierades Munslätts bytomt. I området finns också fyra områden med fossil åkermark och röjningsrösen, en historisk husgrund och två stenmurar.

Inledning

Fortum Waste Solutions AB planerar att utöka sin verksamhet och med anledning av det har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 inom ett cirka 21 hektar stort område där utökad verksamhet planeras att förläggas. Utredningen skedde efter beslut av Länsstyrelsen i Örebro län och bekostades av Fortum Waste Solutions AB. Utredningsområdet ligger i Kumlas kommun, Ekeby socken sydöst om Hällabrottet. Förestående rapport inleds med bakgrund, metod och syfte, för att övergå till en resultatdel som omfattar kart- och arkivstudier samt resultaten från fältinventeringen. Efter resultatdelen kommer en tolkade del. I slutet av rapporten finns en bilagedel, där samtliga arkeologiska objekt återfinns i tabellform.

Bakgrund och kulturmiljö

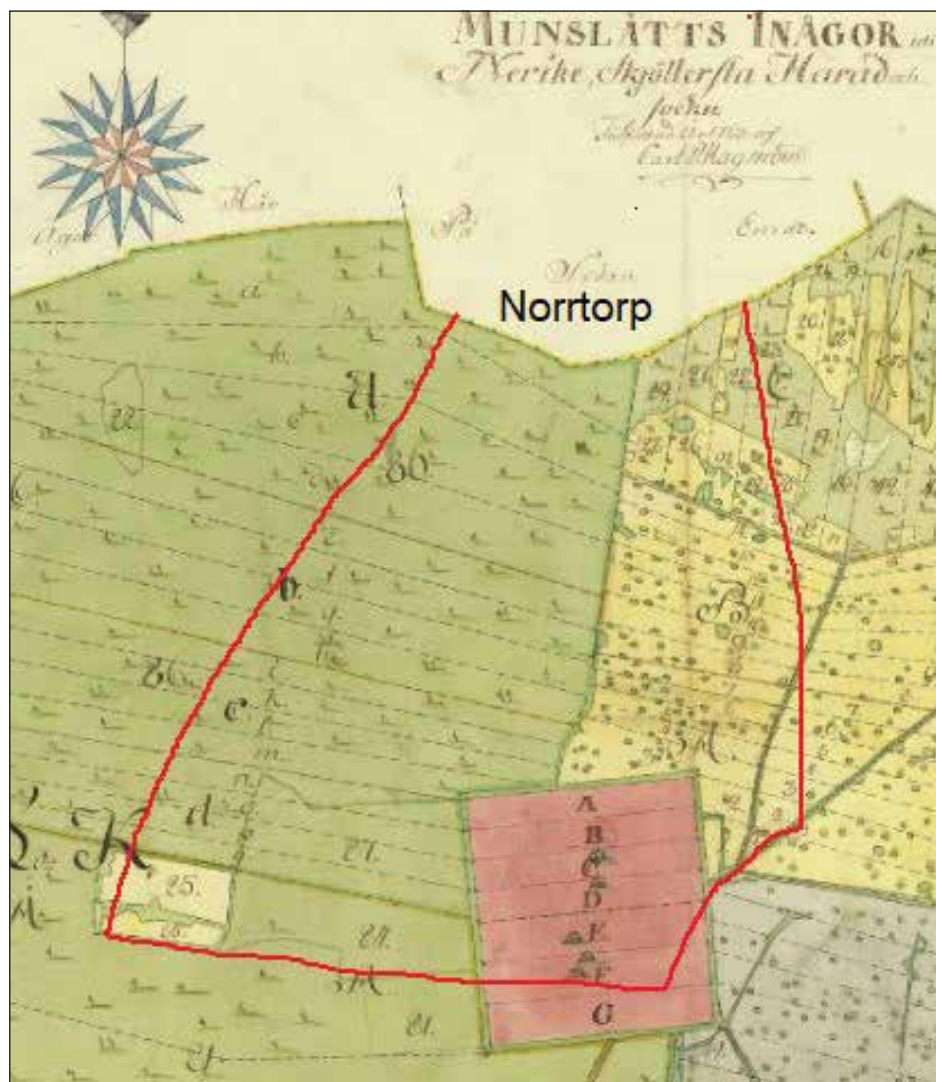
Det aktuella utredningsområdet uppgår till cirka 21 hektar eller 210 000 kvadratmeter och ligger idag i Ekeby socken i Kumla kommun. Området ligger mellan 60 och 65 meter över havet. Marken består mestadels av sandig morän med inslag av torv i områdets norra del och ett mindre område med glacial lera i söder. I området finns också förekomst av alunskiffer. Området ägs idag av Fortum Waste Solutions och öster om utredningsområdet ligger en avfallsanläggning. Utredningsområdets sydvästra del består av åkermark i träda och området sluttar svagt åt syd-sydväst. Söderut sträcker ett öppet slättlandskap ut sig.

Området har i historisk tid hört till Norrtorp och Munslätts ägor. Den södra delen av utredningsområdet som idag ligger inom Norrtorps ägor, hörde tidigare till byn Munslätt och den norra delen av utredningsområdet tillhörde Norrtorp. På 1860-talet köpte släkten Coyet Norrtorp med omkringliggande ägor, däribland Munslätt. På Norrtorps ägor lät man uppföra en herrgårdsbyggnad år 1875. Under 1940-talet köptes Norrtorp av Svenska skifferoljeaktiebolaget (SSAB) som började utvinna skifferolja inom Norrtorps (Munslätts) ägor med den så kallade Ljungströmska metoden. Metoden innebar att man borrhade ner elektriska värmeelement i marken för att på så sätt kunna utvinna gasformig olja ur alunskiffer. De centrala delarna av utredningsområdet som kallas för det Ljungströmska fältet användes till att pröva metoden. Efterhand löstes egendomen in och herrgården revs år 1946 (www.gorek.se). På Norrtorps ägor ligger nu Fortum Waste Solutions med sin avfallsanläggning öster om utredningsområdet.

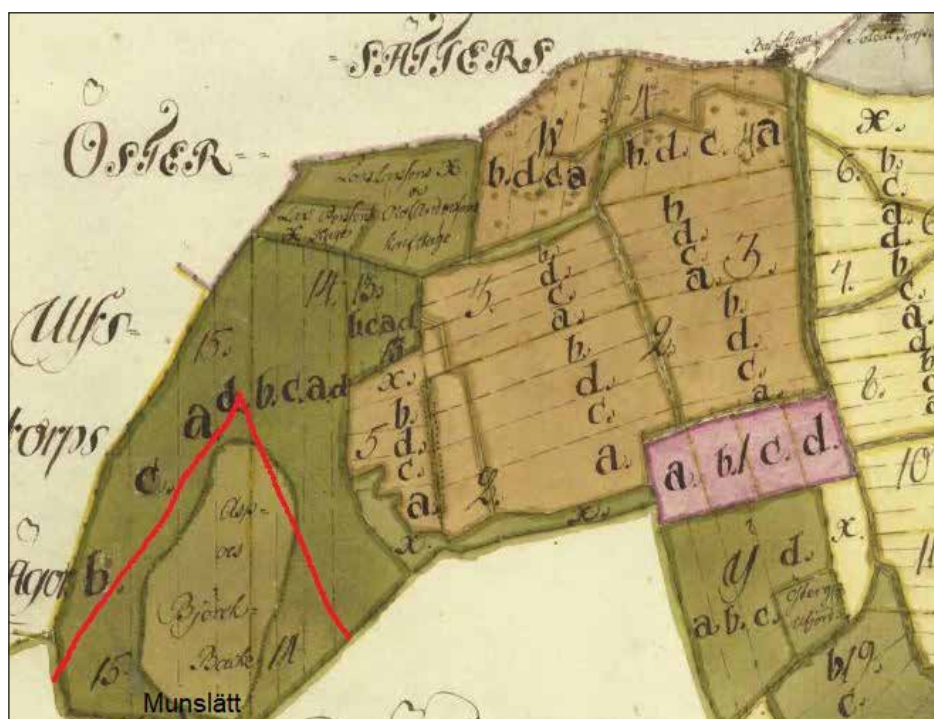
Utredningsområdet består av skogs- och åkermark. Skogsområdet utgörs till största del av granskog, vilken planterats på området som tidigare utgjort del av Ljungströmsfältet. Den sydvästra delen av området består av öppen åkermark i träda, vilken begränsas i väster av ett impediment med planterad bokskog. Den norra delen av området domineras av lövträd och sly. Genom utredningsområdet löper en sentida bruksväg som har en kraftigt uppbyggd vägbank. Vägen kantas på båda sidor av breda diken och uppkastade jord och stenhögar.

Utredningsområdet har i historisk tid ingått i byarna Norrtorp i norr och Munslätt i söder. I den sydöstra delen av utredningsområdet är platsen för Munslätts bytomt. Munslätt omnämns för första gången i historiska dokument redan år 1385, då som Munslöt och omnämns också under 1400-talet. Dessutom finns flera belägg från 1500- och 1600-talet vilket visar på en kontinuitet (SOFI). På det historiska kartmaterialet från 1700-talet benämns byn som Munslätt. Efterleden i namnet Munslöt eller Munslätt syftar på betesmark med den ursprungliga betydelsen sluttning vilket troligen avser den öppna svagt sluttande slättmarken som sträcker ut sig söderut.

Figur 3. Utdrag ur Storskifteskarta från 1763 över Munslätt. Utredningsområdet är markerat med rött.

Det historiska kartmaterialet beskriver Munslätts by som två hemman fördelat på sju gårdar. På 1763 års storskifteskarta syns Munslätts inägor markerade som långsmala åkertegar i öst-västlig riktning. På åkrarna finns en stor mängd odlingsrösen markerade. I nästa skifte norrut syns mindre åkertegar och lindor i nord-sydlig riktning med större odlingsrösen och åkerholmar markerade. Den västra delen av utredningsområdet benämns som hag- och hårdvall (Lantmäteristyrelsens arkiv, akt S61-52:2) Den norra delen tillhörande Norrtorps ägor benämns som asp- och björkbacke (Lantmäteristyrelsens arkiv, akt S61-55:1.).

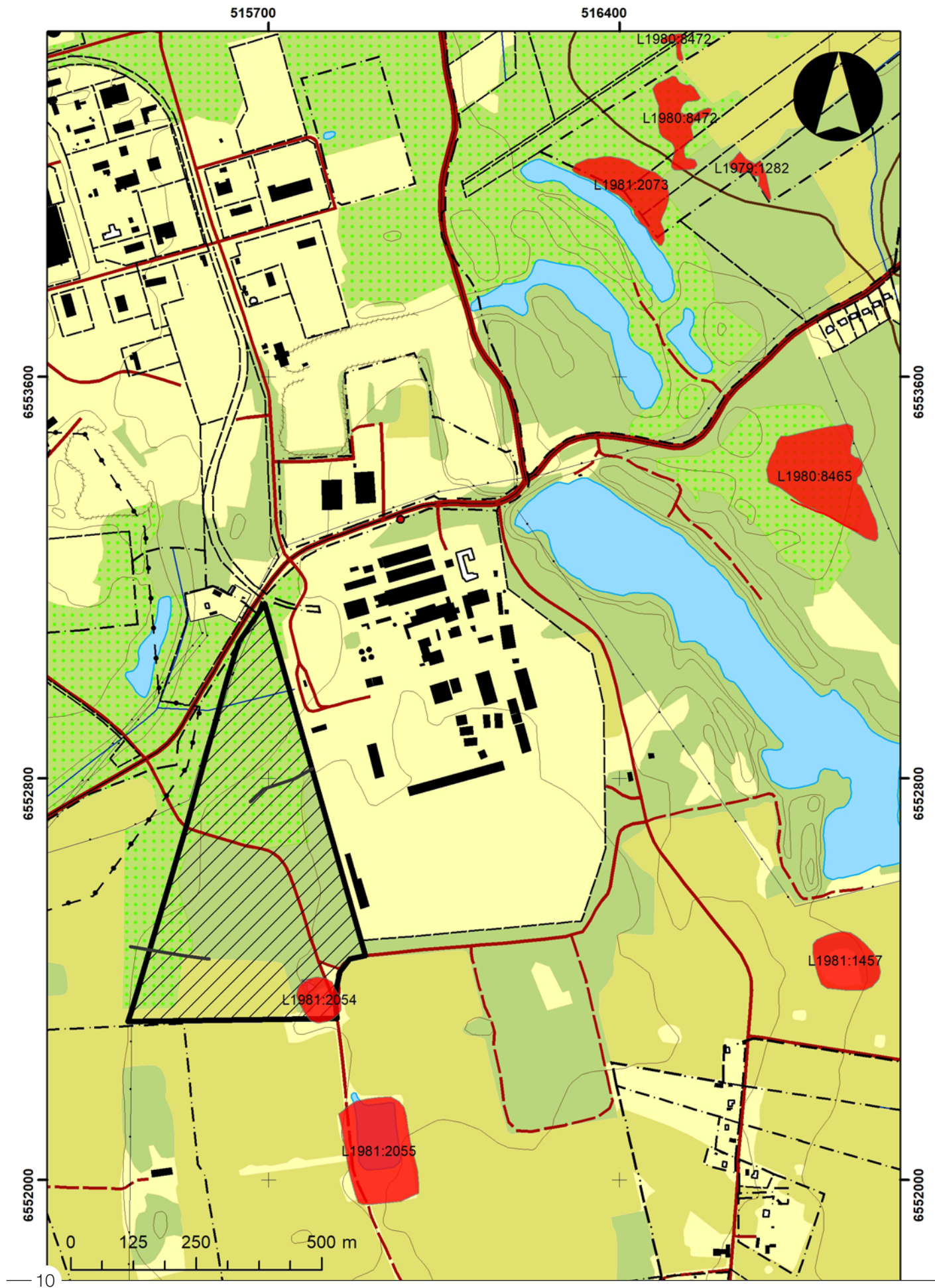

Figur 4. Utdrag ur Inägodelning Norrtorp från 1782. Utredningsområdet är markerat med rött.

Figur 5. Utdrag ur Häradsekonomska kartan 1864–1867 med utredningsområdet markerat med rött.

På häradsekonomska kartan över området från åren 1864–1867 syns en liknande bild, med den västra och norra delen av utredningsområdet som ängs- mark och åkermark i öster. Byn har skiftats och fyra gårdar är markerade som utflyttade inom Munslätts ägor. Byns två norra gårdar ligger kvar inom by- tomten. Längre norrut men inom Munslätt ägor längs fastighetsgränsen mot Norrtorp i öster finns en mindre byggnad markerad. Senare kartor visar att de västra och centrala delarna av utredningsområdet har varit åkermark fram i modern tid. De norra delarna av utredningsområdet har inga moderna åkrar.

Figur 6. Fornlämningsbild kring utredningsområdet. Skala 1:10 000.

Inom utredningsområdet finns en i Fornreg registrerad lägenhetsbebyggelse (L1981:2054) bestående av en husgrund, en ekonomibyggnadsgrund, en källargrund, röjda ytor och enstaka odlingsrösen. Torpet ligger i den södra delen av Munslätts bytomt och beskrivs på häradsekonomiska kartan som utflyttad gård. Cirka 200 meter söderut är platsen för ytterligare en lägenhetsbebyggelse (L1981:2055) bestående av en husgrund en ekonomibyggnadsgrund, en jordkällare och enstaka odlingsrösen. Även detta torpställe finns avbildat på häradsekonomiska kartan som en utflyttad gård (Rikets allmänna kartverks arkiv, Kumla akt, J112-65-6).

Cirka 1 kilometer västerut finns ytterligare en i Fornreg registrerad lägenhetsbebyggelse (L1981:1457) i form av en torplämning med ekonomibyggnadsgrunder och röjda ytor.

I övrigt domineras den omgivande fornlämningsbilden öster om utredningsområdet av fossil åkermark och röjningsröseområden (L1980:8465, L1980:2073, 1979:1282, 1980:8472).

Flera av dessa områden upptäcktes i samband med arkeologiska insatser i samband inför en ny vägsträcka för riksväg 51 och har blivit föremål för utredningar, för- och slutundersökningar (Bondesson 2010; Sillén 2015; Jansson & Franzén 2017).

Resultaten från 2014 års förundersökning av L1980:8465 visade på ett återkommande svedjebruk för att bruka jorden på nytt efter en tids träda. Detta gäller för samtliga röjningsröseområden, som i huvudsak brukats under medeltiden fram till mitten av 1600-talet (Sillén 2015).

Slutundersökningen av samma område resulterade i en tydligare bild av markutnyttjandet från äldre järnålder till historisk tid (Jansson & Franzén 2017).

Närmaste gravfält ligger cirka 1 kilometer nordväst om utredningsområdet. Gravfältet (L1981:1754) består av två högar och fyra stensättningar. I samma område finns ytterligare två ensamliggande högar (L1981:1470, 1471) och en stensättning (L1981:1383). Här finns också en registrerad stenåldersboplats (L1981:542) med skörbränd sten.

Syfte och målgrupper

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av det planerade arbetsföretaget. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom området.

Resultaten från den arkeologiska utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagets planering.

Metod

Arbetet inleddes med arkiv-, litteratur- och kartstudier och omfattade en genomgång av de digitala arkiven. Först gjordes en sökning i Fornsök och Fornreg med nedladdning av objekt registrerade i Fornreg i syfte att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. En kompletterande sökning i Skogsstyrelsens arkiv Skog & Historia har också gjorts. Vidare gjordes en kontroll av eventuella arkeologiska insatser i området. Efter det gjordes en genomgång och djupanalys av Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet, vilket innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv och Lantmäterimyndighetens kartarkiv. Syftet var att hitta eventuella försvunna bebyggelseenheter eller andra idag försvunna, men tidigare karterade lämningar inom utredningsområdet. Statens Historisk Museums fynddatabas har använts för att spåra arkeologiska lösfynd i området.

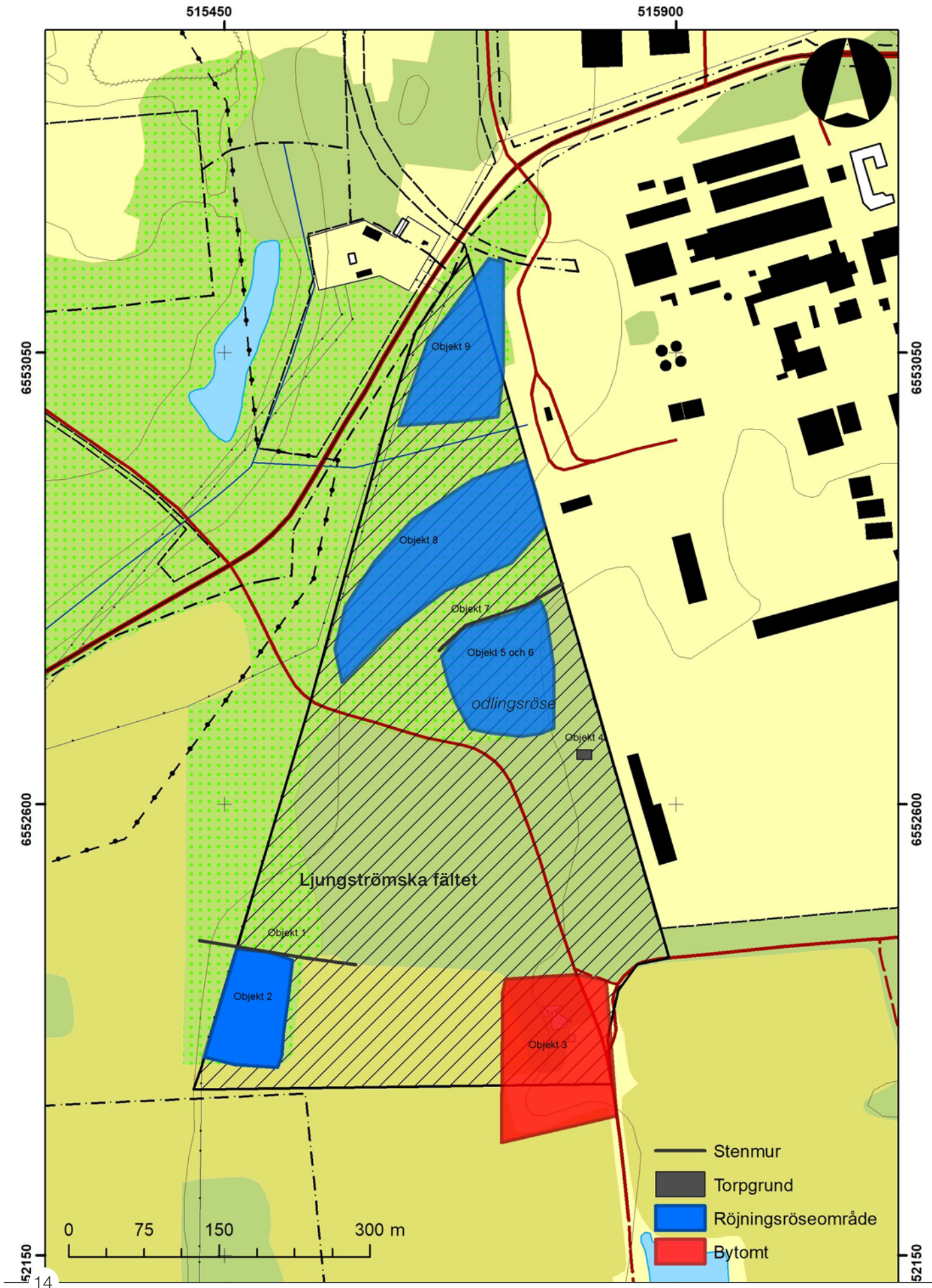
Efter arkivstudierna genomfördes en fältinventering, vilket innebar att utredningsområdet besiktigades okulärt i syfte att hitta tidigare ej kända forn- och/eller kulturlämningar ovan mark samt att bedöma eventuella boplatslägen inom ytan. Vid fältinventeringen utnyttjades resultaten från arkivstudierna som vägledning till hur marken nyttjats tidigare. För att fördjupa förståelsen av landskapet har SGU:s kartgenerator studerats utifrån jordartskartor och forna strandlinjenivåer.

Resultat

Vid fältinventeringen kunde fyra ytor identifieras som områden med fossil åkermark med röjningsrösen. Läget för bytomten Munslätt har också bekräftats. Dessutom påträffades två stenmurar, ett större rektangulärt odlingsröse och en husgrund från historisk tid.

Vid fältinventeringen har också kunnat konstateras att den sentida verksamheten med att utvinna olja i gasform har påverkat de centrala delarna av utredningsområdet. I det så kallade Ljungströmska fältet har stora markingrepp gjorts. Järnrör och spår av nerborrade gaselement finns i hela ytan och här finns inga synliga spår av äldre lämningar. Genom området löper också en i modern tid uppbyggd vägbank, kantad av breda diken, jordvallar och uppkastade stenar. Den östra sidan som vetter åt avfallsanläggningen bär spår av utdikning, hjulspår från maskiner och djupa diken.

Nedan följer en redovisning av de identifierade ytorna, beskrivna från sydväst – nordöst.

Figur 7. Identifierade objekt inom utredningsområdet. Skala 1:5 000.

Figur 8. Leif Karlenby inspekterar ett röse i objekt 2. Foto från sydöst.

Objekt 1. L2019:1796 – hägnad, stenmur

Stenmur, 150 meter lång i öst-västlig riktning. Muren begränsar området med röjningsrösen åt norr. Muren är upp till 4 meter bred och 0,5–0,6 meter hög, byggd i två till tre skikt av 0,15–1,5 meter stora stenar. Stenmuren är bitvis utrasad.

- *Status: övrig kulturhistorisk lämning*
- *Skador: bitvis utrasad*
- *Avgränsning: avgränsad*

Objekt 2. L2019:1785 – fossil åker med röjningsrösen

På en moränkulle beväxt med planterad bokskog ligger ett område med röjningsrösen och fossil åkermark. Inom ytan som är cirka 120×70 meter stor finns ett tjugotal röjningsrösen och en röjd yta. Rösena är låga och flacka till svagt välvda, omkring 3–10 meter i diameter, 0,3–0,5 meter höga med stenar som var 0,10–0,5 meter i storlek. Längs med den östra delen av kullen löper en långsmal röjd yta. Kartstudier av 1763 års storskifteskarta över området visar beteshagar. Söderut finns på kartan en avgränsad yta benämnd som kalvhagen (Lantmäteristyrelsens kartarkiv, akt S61-52:2).

- *Status: fornlämning*
- *Skador: vissa rösen är söndergrävda och flera stora täktgropar finns i objektets södra del.*
- *Avgränsning: avgränsad*

Objekt 3. L2019:1783 – bytomt

Bytomt, ca 170×120 m (N–S), utsträckning satt enligt topografiska förutsättningar och husgrunder som dokumenterades vid inventeringstillfället. Utbredning stämmer väl överens med utbredning på 1763 års storskifteskarta. Inom området finns spår av husgrunder, 1 källare, 2 källargropar, 2 röjda ytor och 1 vattenhål. Den södra delen och platsen för torplämningen ligger utanför utredningsområdet.

Genom den östra delen av bytomten löper en modern, uppbyggd vägbank. Vägen är kantad av djupa diken med jordvallar och uppkastade stenhögar. Vägen löper norrut genom hela utredningsområdet. Vid bytomten har man sannolikt använt sig av syllstenar från bytomtens husgrunder för att bygga upp vägbanken. I öst-västlig riktning löper en åkerväg som också den delvis har en av sten uppbyggd vägbank.

1) husgrund 8×6 meter och 0,3–0,4 meter hög i bytomtens sydöstra hörn. Övertorvade med i ytan enstaka stenar, 0,4–1 meter stora. En stor mängd stora röjningsstenar ligger på husgrunden. Husgrunden ligger utanför utredningsområdet.

2) husgrund 7×4 meter. Ligger direkt väster om husgrund 1. Består av mindre flata kalkstenar blandat med runda naturstenar i storleken 0,2–0,6 meter. Husgrunden ligger utanför utredningsområdet.

3) husgrund. Ligger cirka 15 meter väster om husgrund 2. Torpgrund tidigare registrerad i Fornreg (L1981:2054) 10×6 meter. Ligger utanför utredningsområdet.

4) källare 8×6 meter. Ligger cirka 20 meter sydväst om husgrund 3. Intakt kallmurad källare. Ligger i bytomtens sydvästra del, utanför utredningsområdet.

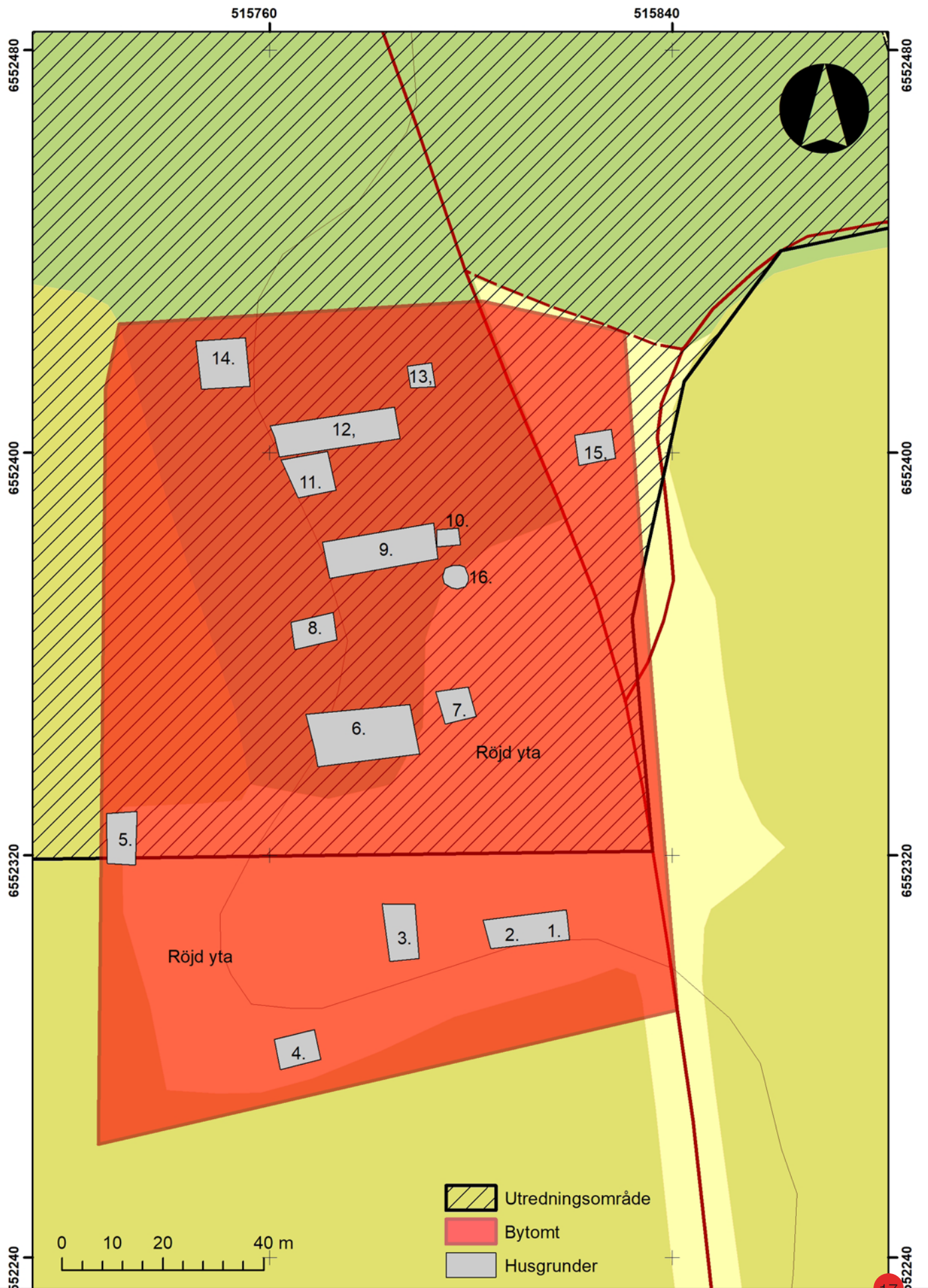
5) husgrund 10×6 meter. Ligger i åkerkanten cirka 50 meter norr om källare 4. Husgrunden är otydligt avtecknad som två stenrader med stenar i storleken 0,5×0,6 meter. Ytan är överväxt med mossor och sly.

6) husgrund 21×11 meter. Ligger cirka 40 meter öster om husgrund 5. Syns avtecknad som en förhöjd platå utan tydliga syllrader. I sydväst finns en mindre förhöjd yta cirka 3×3 meter som kan vara ett spisröse. Husgrunden är överväxt med träd, sly och mossor.

7) husgrund 6,5×5 meter. Ligger 10 meter öster om husgrund 6 och har fyra tydliga hörnstenar i storlek 0,4–0,5 meter. Kraftigt övermossad.

8) husgrund 8×6 meter. Ligger 12 meter nordväst om husgrund 7 och består av kraftigt uppbyggda syllar med 1,5 meter breda. Spisröse i nordväst med stenar i storleken 0,4–0,7 meter.

9) husgrund 21×7 meter. Rektangulär huslänga med fyra tydligt avgränsade rum. I väster finns en kallmurad källardel, bevarad upp till fem skift av sten, flata skifferstenar blandat med rundade naturstenar i storlek 0,2–0,8 meter. Grunden är uppbyggd av flata skifferstenar blandat med rundade naturstenar i storleken 0,5–0,7 meter.

Figur 9. Plan över inmätta husgrunder inom bytomten. Skala 1:1000.

Figur 10. Källare (nr 4) sedd från öster.

Figur 11. Källardelen till husgrund 9 sedd från söder.

10) husgrund 4×3 meter. Husgrund 10 är byggd på husgrund 9 i öster. Grunden är uppbyggd av rundande stenar i storleken 0,4–0,7 meter.

11) husgrund 8×8 meter. Ligger cirka 10 meter nordväst om husgrund 9. Spisröse i nordväst (2×3 meter med tegel och slagg). I nordväst en stor, flat håll.

12) husgrund 24×6 meter. Ligger direkt norr om husgrund 11. Ytan är en uppbyggd plan yta med tydlig syll i väster.

13) husgrund 4×4 meter. Ligger strax nordöst om husgrund 12. Möjligt spisröse i nordöst. i norra delen ligger två stora sprängstenar.

14) Källare? 10×10 meter. Ligger cirka 15 meter nordväst om husgrund 12. Stor grop med inrasade stenar och påförda röjningsstenar.

15) husgrund 7×6 meter. 0,5–1,20 meter stora stenar, med 1,5 meter bred syll.

16) vattenhål. Strax söder om husgrund 8 finns ett vattenhål eller en igenfylld brunn fylld med 0,6–0,8 meter stora stenar i ett område av 5×5 meter.

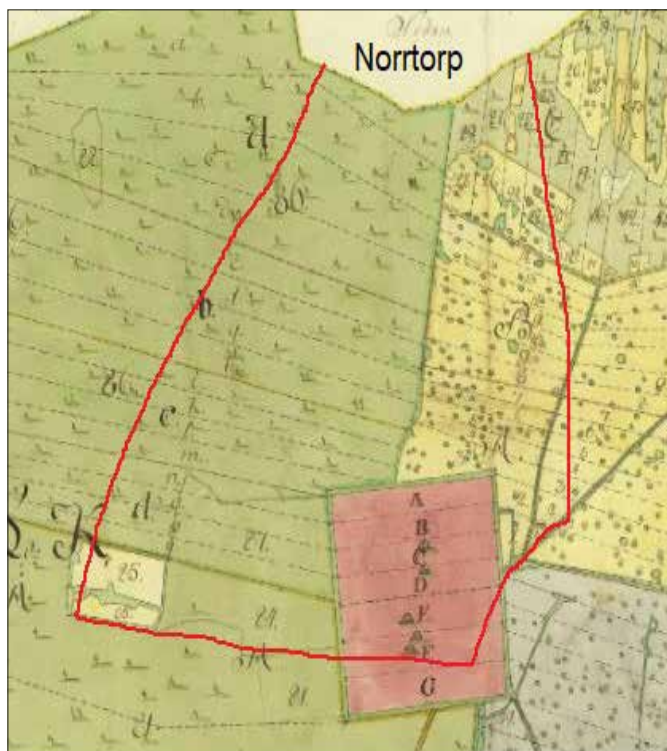
I den sydöstra delen av bytomten finns också två röjda ytor.

Alla husgrunder ligger i sydöst-nordvästlig riktning och är spår av byn Munslätt, namnet finns belagt sedan år 1385 som Munslöth. Bytomten finns markerad på 1763 års storskiftes karta som två skattehemman. Munslätt nr 1–2. Norrgården är uppdelad i fyra gårdar och Sörgården är uppdelad i tre gårdar.

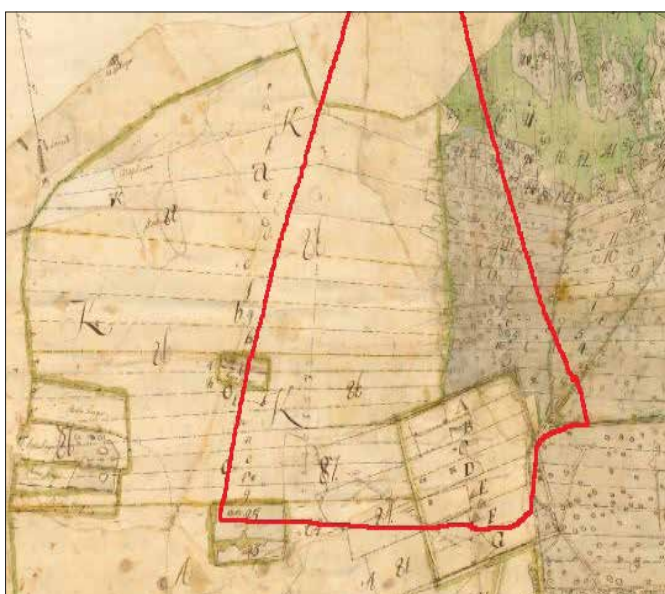
På Lantmäterimyndighetens arkiv finns den ursprungliga storskifteskartan där bytomten syns markerad även västerut. Området västerut ligger idag i åkermark och beskrivs på 1763 års karta som hagmark med slätten nedanför.

På häradssekonomiska kartan från åren 1864–1867 syns byn som skiftad. Tre enheter finns kvar inom bytomten, men den södra gården ligger på platsen för torplämningen och benämns som utflyttad gård. Ytterligare två gårdar syns på kartan som utflyttade gårdar söder om utredningsområdet

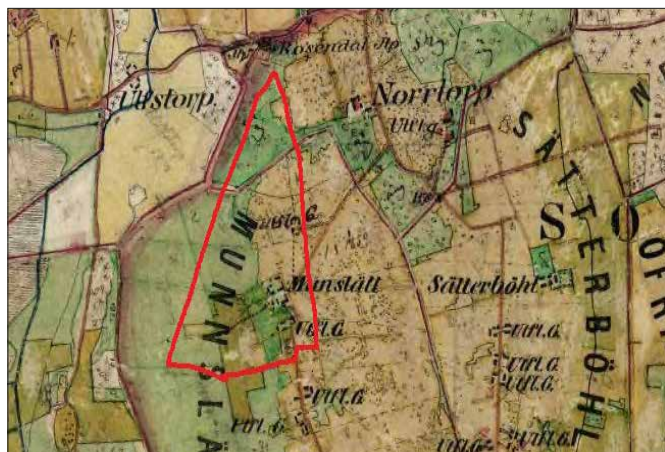
- *Status: fornlämning*
- *Skador: skadad i den östra delen av en sentida uppbyggd vägbank och stora grävda diken.*
- *Avgränsning: avgränsad*

Figur 12. Utdrag ur storskifteskartan från år 1763. Utdragningsområdet är markerat med rött.

Figur 13. Utdrag ur den ursprungliga storskifteskartan från år 1763. Utdragningsområdet är markerat med rött.

Figur 14. Utdrag ur Härads-ekonomiska kartan 1864–1867. Utdragningsområdet är markerat med rött.

Objekt 4. Boplatsläge

Boplatsläge cirka 200×120 meter till väster om bytomten. Ligger i åkermark i svag syd – sydvästsluttning.

- *Status: möjlig fornlämning*
- *Skador: –*
- *Avgränsning: avgränsad i väster av moränkulle, i öster av bytomt, i norr av de Ljungströmska fältet.*

Objekt 5. L2019:1787 – husgrund, historisk tid

Husgrund 15×10 meter i nordvästlig-sydöstlig riktning. En platåliknande yta kantad av rundade naturstenar i storleken 0,4–0,6 meter. En flathuggen större sten syntes i ytan. Ytan är övertorvad och beväxt med sly. Kring husgrunden finns spår av sentida markingrepp. Djupa hjulspår från maskiner och urgrävda diken löper omkring grunden vilket gör spåren av husgrunden otydliga. I öster finns en större grop på cirka 7×5 meter som kan vara en inrasad källargrop. Husgrunden kan den byggnad som finns markerad på häradsekonomska kartan från åren 1864–1867 (Rikets allmänna kartverks arkiv, Kumla akt, J112-65-6). Husgrunden ligger nära gränsen mot Norrtorps ägor.

- *Status: övrig kulturhistorisk lämning*
- *Skador: skadad i den nordvästra delen av diken och hjulspår*
- *Avgränsning: avgränsad*

Figur 15. Del av syll i objekt 5. Foto från nordväst.

Objekt 6. L 2019:1795 – fossil åker med röjningsrösen

Område med röjningsrösen och fossil åkermark, 120×120 m (Ö-V), bestående av ca 22 röjningsrösen och röjda ytor. Registrerat i Skog & Historia (3 056 096, 3 056 097). Centralt i området finns också ett större rektangulärt odlingsröse (L2019:1786). Området begränsas i norr av en stenmur som följer den gamla gränsen mellan Norrtorp och Munslätts ägor.

Röjningsrösen är 3–7 m i diameter och 0,2–0,4 m h, bestående av 0,1–0,8 m stora stenar. Röjningsrösen har svagt välvd till välvd profil.

Området har brukats ända fram i modern tid men rösen finns markerade på 1763 års storskifteskarta och det finns både mer ålderdomliga mindre rösen och ett stort odlingsröse i området.

- *Status: möjlig fornlämning.*
- *Skador: –*
- *Avgränsning: avgränsad*

Objekt 7. L2019:1786 – odlingsröse

Rektangulärt odlingsröse som ligger inom området för objekt 4. Registrerat i Skog & historia (3 056 101). Röset mäter cirka 40×30 meter (V-Ö) och är upp till en meter högt med sten i storleken 0,2–0,8 meter. I rösets östra del finns större naturblock. I den västra delen av röset finns en kant av resta, kantiga stenar. Röset tycks vara uppbyggt i omgångar. I den östra delen finns en försänkning där en större asp växer.

- *Status: övrig kulturhistorisk lämning*
- *Skador: –*
- *Avgränsning: avgränsad*

Objekt 8. L2019:1797 – hägnad, stenmur

Vid gränsen mellan Norrtorp och Munslätts ägor löper en låg stenmur i syd-västlig nordöstlig riktning. Stenmuren är cirka 3 meter bred med ett skift av röjningssten i storleken 0,3–0,6 meter. Stenmuren löper längs ägoegränsen och är synlig i cirka 50 meter.

- *Status: övrig kulturhistorisk lämning*
- *Skador: –*
- *Avgränsning: avgränsad*

Objekt 9. L2019:1784 – fossil åker och röjningsrösen

Område med röjningsrösen, 250×100 meter (NÖ–SV), bestående av cirka 30 röjningsrösen och röjda ytor.

Röjningsrösena är 3–10 meter i diameter. De mindre rösena är rundade och de större rösena är mer rektangulära i formen. Höjden varierar från 0,2–0,6 meter och har svagt välvd till välvd profil. Rösena består av 0,1–0,6 meter stora stenar. I den östra delen, mot avfallsanläggningen finns de större och mer avlånga rösena, medan de mindre röjningsrösena ligger i den västra delen av området. Marken har brukats in i modern tid, men röjningsrösen finns också markerade på 1763 års storskifteskarta. Att marken odlats under lång tid avspeglas i rösens skiftande formspråk. De stora avlånga rösena med kantiga stora stenar härrör från det moderna jordbruket.

- *Status: möjlig fornlämning*
- *Skador: –*
- *Avgränsning: avgränsad*

Figur 16. Röse i den västra delen av objekt 9. Foto från söder.

Objekt 10. L2019:1798

– fossil åker med röjningsröseområde

Område med röjda, stenfria ytor och röjningsrösen. Området är cirka 200×100 meter varav den östra delen ligger utanför utredningsområdet. Området är registrerat i Skog & Historia (1 015 233) och där beskrivs att området består av 16 röjningsrösen, där 14 är runda, 1 rektangulärt och 1 triangelformat. Vid den nu aktuella inventeringen kunde 10 rösen konstateras. De var små med en diameter som varierade mellan 3–6 meter i diameter, flacka till svagt välvda med sten i storleken 0,10–0,40 meter. Området beskrivs på 1784 års storskiftes karta som björk- och aspbacke (Lantmäteristyrelsens arkiv, akt S61-55:1). Området har inte odlats i modern tid.

- *Status: fornlämning*
- *Skador: –*
- *Avgränsning: avgränsad*

Figur 17. Röjningsröse i område 10. Foto från sydöst.

Tolkning

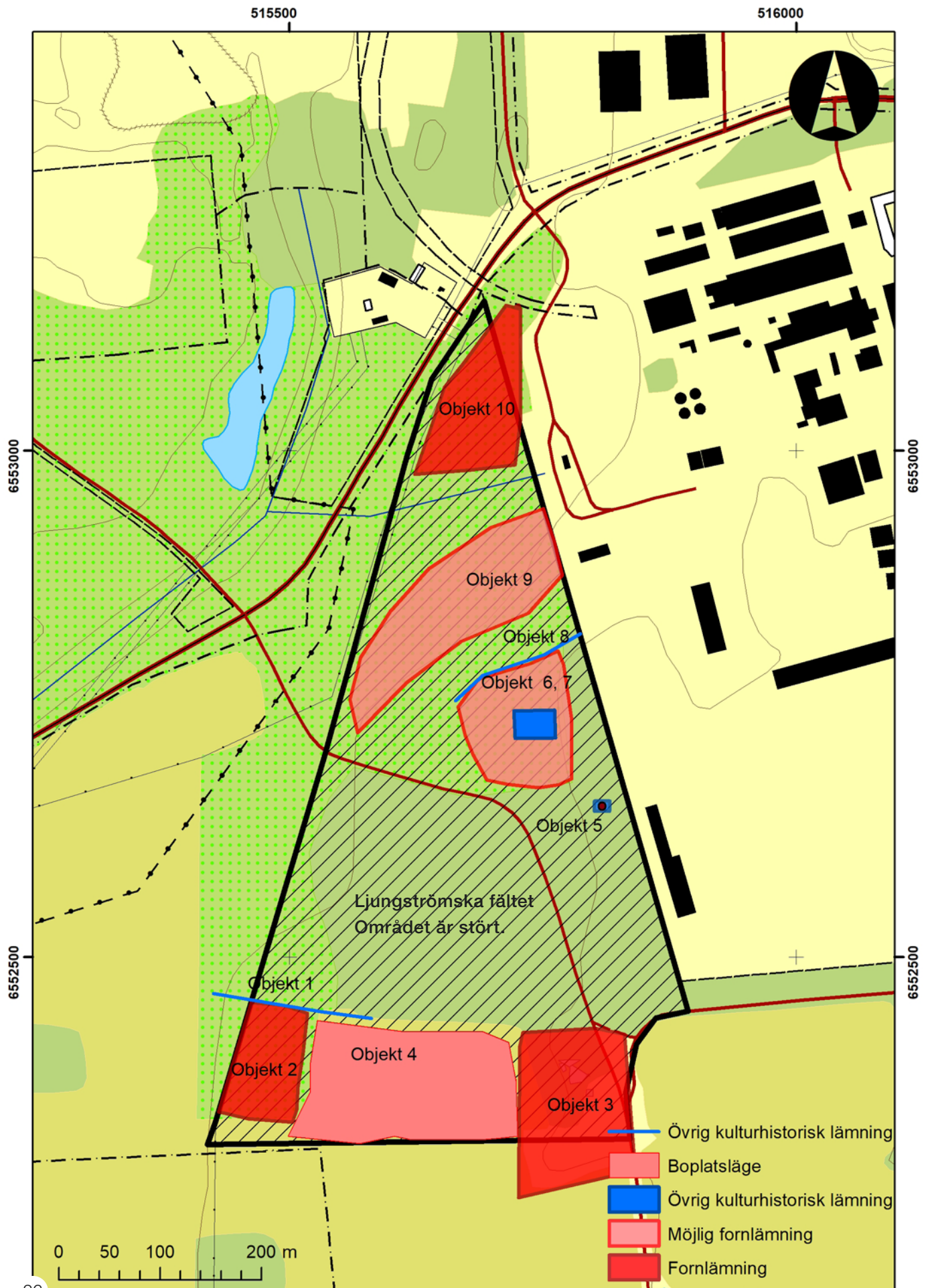
Landskapet där utredningsområdet är beläget utgörs av inägomarker till byarna Munslätt i söder och Norrtorp i norr. De ytor där fossil åkermark med röjningsrösen identifierats, har i historisk tid varit åkermark i de östra delarna och hag- och ängsmark i norr och i väster. De röjningsrösen som ligger i de norra och västra delarna av utredningsområdet är troligen tillkomna i samband med röjning i ängs-/slåttermark. Ängsrösen består vanligen av plocksten (småstenar) som röjdes från marken för att undvika att skada lien när ängen slogs. I området växer lövträd, bland annat hassel, vilket också är en vanlig växt i ängsmarker. Det kan även röra sig om spår av äldre odlingsfaser, medeltida eller förhistoriska.

De centrala delarna av utredningsområdet har brukats in i modern tid, varför vissa av de större rösena kan härröra från det moderna jordbruket.

Bytomtens läge är belagt genom kartöverlägg och läget bekräftades i fält av de många välbevarade husgrunderna. Som tidigare nämnts finns medeltida belägg för byn. Området väster om bytomten ligger i svag syd-sydvästsluttning och kan vara ett möjligt läge för den medeltida bytomten.

Den husgrund från historisk tid som påträffades inom utredningsområdet ligger i ett typiskt läge för lämningstypen vilka ofta är belägna i utkanten av byarnas inägomark, eller som i detta fall, i gränzonen mellan intilliggande ägor - Munslätt och Norrtorp. Storleken på lämningen tyder på att det handlar om en torplämning.

I de centrala delarna av utredningsområdet, där gasutvinning bedrivits finns inga ovan mark synliga spår av fornlämningar. Markingreppen i området är omfattande och har sannolikt förstört alla spår av äldre tid brukande. Inte heller kan man förvänta sig lämningar under marknivå inom ytan.

Figur 18. Plan över de identifierade objekten och deras antikvariska status. Skala 1:5 000.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska utredningen etapp 1 var att fastställa om det fanns fornlämningar inom utredningsområdet. Arkeologgruppen AB anser sig ha fullgjort sitt uppdrag genom att via kart- och arkivstudier och fältinventering ha bedömt de påträffade objekten. Jordartskartor och forna strandlinjenivåer har också studerats i syfte att hitta potentiella boplatslägen.

Arkeologgruppen AB har följt den metod som redogjordes för i undersökningsplanen, vilken följde Länsstyrelsens förfrågningsunderlag. Arkeologgruppen AB har också följt den budget och de tidsramar som fanns för ärendet.

Referenser

Tryckta källor

Bondesson, W. 2010. Arkeologisk utredning, etapp 1. *Väg 51, sträckan Pålsboda-Kvarntorpskorset*. UV Mitt, Rapport 2010:15.

Sillén, P. 2015. *Medeltida åkerbruk på utmark i skogarna mellan Kvarntorp och Svennevad*. Arkeologisk förundersökning. Arkeologikonsult. Rapport 2015:2751.

Jansson, K & Franzén, V Å. 2017. *Medeltida markutnyttjande i Närkes skogsmarker*. Jönköpings läns Museum. Rapport 2017:09.

Svenskt ortnamnslexikon

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Norrtorp nr 1-2 1782. Inäodelning, Lantmäteristyrelsens arkiv, akt S61-55:1.

Munslätt nr 1-2 1763. Storskifte, Lantmäteristyrelsens arkiv, akt S61-52:2.

Munslätt nr 1-2 1763. Storskifte, Lantmäterimyndighetens arkiv akt 18-Skö 59.

Kumla 1864–1867. Häradseconomiska kartan. Rikets allmänna kartverks arkiv, Kumla akt, J112-65-6.

Hällabrottet 1955. Economiska kartan. Rikets allmänna kartverks arkiv, akt, J133-10f0d66.

WEBBMATERIAL

http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html

<http://www.gorek.se/skriftx/ssab.pdf>

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/ortnamn/ortnamnsregistret/sok-i-registret.html>

<https://www.sprakochfolkminnen.se/om-oss/publikationer/namn/sveriges-ortnamn.html>

<https://www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor/SkogHistoria/?objektid=3056101>

Bilagor

Bilaga 1. Objekttabell

Obj	Fornreg	Beskrivning	Avgränsning	Skador	Status
1	L2019:1796	Hägnad-stenmur 150 meter	Avgränsad	Bitvis utrasad	Övrig kulturhistorisk lämning
2	L2019:1785	Fossil åker med röjningsrösen 22 rösen och röjd yta	Avgränsad	Täktgropar i södra delen	Fornlämning
3	L2019:1783	Bytomt Gårdstomt inom ytan finns flertalet välbevarade husgrunder och källare.	Avgränsad	Delvis skadad i öster av körväg	Fornlämning
4		Möjligt boplatssläge 200x120 meter	Ej avgränsad		Möjlig fornlämning
5	L2019:1787	Husgrund, historisk 15x10 meter, med källargrop i öster.	Avgränsad	Skadad i nordvästra delen	Övrig kulturhistorisk lämning
6	L 2019:1795	Fossil åker med röjningsrösen 22 röjningsrösen och röjda ytor	Avgränsad		Möjlig fornlämning
7	L2019:1786	Odlingsröse rektangulärt 40x30 meter	Avgränsad		Övrig kulturhistorisk lämning
8	L2019:1797	Hägnad-stenmur 50 meter på gränsen mellan Munslätt och Norrtorp	Avgränsad		Övrig kulturhistorisk lämning
9	L2019:1784	Fossil åker och röjningsrösen 33 röjnings och odlingsrösen.	Avgränsad		Möjlig fornlämning
10	L2019:1798	Fossil åker med röjningsröseområde 10 röjningsrösen identifierade	Avgränsad		Fornlämning

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:21

